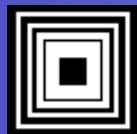

Procesy wychowawcze w szkole

Opracowała Joanna
Gruszczyńska

Pracowania Wychowania i Profilaktyki Łódzkiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego

- w 2014 roku przeprowadziła badania ankietowe w łódzkich szkołach ponadgimnazjalnych dotyczące organizacji procesów wychowawczych i kształtowanych w ich wyniku umiejętności funkcjonalnych

Wyniki badań

- były zaskakujące i prowokujące do pytań:
 1. Czy wyniki przeprowadzonych badań nie wskazują raczej na myślenie życzeniowe nauczycieli, aniżeli na rzeczywistość?

(Potwierdzeniem tej hipotezy jest chociażby fakt, że na pierwszym miejscu wśród deklaracji kształtowanych kompetencji miękkich na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej znajduje się kreatywność. Co niestety nie przekłada się na efekt u uczniów. Podobnie jest z zarządzaniem emocjami, radzeniem sobie ze stresem, samodzielnością i motywacją.)

Pytania po analizie wyników

- Czy wyniki badań nie pokazują tego, że samym nauczycielom jest trudno odnaleźć się w rzeczywistości i odpowiadali na pytania przez pryzmat własnych chęci posiadania określonych kompetencji?

(Przykładowo badani oczekują wsparcia konsultantów i doradców ŁCDNiKP w kształtowaniu u uczniów następujących kompetencji miękkich: skutecznego radzenia sobie ze stresem, zarządzaniu emocjami, samokontroli, motywacji.)

Pytania po analizie wyników

- Czy istnieje prawdopodobieństwo, że nauczyciele nie mają jasności co jest ważne na konkretnym etapie rozwojowym i trudno im odpowiedzieć na zadane pytania?

(Potwierdzeniem tej ostatniej hipotezy jest ujawniona w badaniach ranga ważności kształtowania kompetencji miękkich na terenie szkoły ponadgimnazjalnej – kreatywność, radzenie sobie ze stresem, samodzielność, motywacja, sumienność, komunikatywność a to powinno być naturalnym produktem rozwoju w młodszym wieku szkolnym.

Ale skoro młodzież nie ujawnia tych kompetencji w badanych szkołach, to być może nie były one prawidłowo kształtowane na niższych etapach edukacyjnych, albo coś skutecznie je zablokowało w jednostkach.)

Wnioski po analizie wyników

- nauczyciele nie wskazali dużej potrzeby kształtowania samoświadomości jako ważnej kompetencji miękkiej.

(A przecież, by móc skutecznie zarządzać sobą (samosterować), trzeba nauczyć się kontrolować siebie (samokontrola), a ta kształtuje się na bazie świadomości.

To samoświadomość jest punktem wyjścia do osobistego rozwoju i kształtowania innych kompetencji. Najpierw musimy wiedzieć jacy jesteśmy, potem jacy chcemy być, by móc rozwiązać się, zmieniać i doskonalić.)

Wnioski po analizie wyników

- nauczyciele nie wskazali konieczności kształtowania umiejętności przywództwa, perswazji oraz elastyczności jako szczególnie ważne w ich szkołach.

(Zatem znów zastanawiające wydaje się, dlaczego w dobie zmieniających się ciągle warunków umiejętność dopasowania się, adaptacji i elastyczności nie znajduje się wśród najważniejszych umiejętności?)

konieczne kompetencje XXI wg, Tony Wagnera "Global Achievement Gap"

- umiejętność krytycznego myślenia i rozwiązywania problemów;
- współpraca w różnych grupach i przywództwo poprzez wywieranie wpływu;
- mobilność, elastyczność i umiejętność adaptacji do nowych warunków, inicjatywa i przedsiębiorczość, efektywna komunikacja w mowie i piśmie;
- ocena i analiza informacji, ciekawość świata i wyobraźnia,

Tony Wagner twierdzi

- że uczniowie nie poradzą sobie z życiem, ponieważ dzisiejsze szkoły są zbyt zajęte przygotowaniem ich do rozwiązywania testów. A taka edukacja skutecznie zabija kreatywność, uczenie się oraz motywację uczniów.

**Badania przeprowadzone przez
profesor Krystynę Szafraniec
i opublikowane w raporcie „Młodzi
2011” pokazują, że w szkole brak jest
odpowiedniego kształtowania
kompetencji miękkich.**

**Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli
i Kształcenia Praktycznego**

Wskazane w raporcie zaniedbane obszary w programach kształcenia to:

- empatia, wrażliwość interpersonalna
- zdolności komunikowania się
- zdolność do współpracy
- umiejętności rozwiązywania problemów w relacjach z innymi
- zdolność do przyjęcia krytyki
- respektowanie zasad i poczucie odpowiedzialności
- poczucie własnej wartości.

Deficyty w zakresie kontekstu osobowościowo/ tożsamościowego dla uczenia się występują na poziomie definiowania sensu, wyboru celów oraz doboru środków do ich realizacji

Sukces wychowawczy wydaje się możliwy do osiągnięcia jedynie w momencie odpowiedniego rozpracowania wszystkich elementów procesu wychowawczego (ideału, celów, form, metod i środków wychowania) i odpowiedniego ich zaplanowania poprzez dostosowanie ich do odpowiedniego wieku rozwojowego jednostki.

celem procesu wychowania

powinno być wsparcie rodziców w przygotowaniu do życia w zmieniającej się rzeczywistości **zdrowej, dojrzałej jednostki** (ideał wychowania), której naczelną cechy to: **samodzielność, kreatywność i umiejętność współpracy.**

**Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli
i Kształcenia Praktycznego**

- Człowiek powinien umieć krytycznie myśleć i dokonywać samodzielnych wyborów, tego co dla niego najlepsze, odpowiedzialnie ponosić konsekwencje za swoje decyzje.
- Człowiek jest istotą społeczną zatem powinien nauczyć się współpracować w zespole.
- Człowiek dąży do samorozwoju (nie należy go w tym ograniczać) a jednocześnie musi się odnaleźć i realizować w grupie zatem potrzebne mu są umiejętności kreatywnego myślenia.
- Produktem końcowym procesu wychowawczego powinna być świadomość człowieka, że żyje w społeczeństwie indywidualności i każdy jest potrzebny właśnie dlatego że jest inny.

- kształtowanie zdrowej osobowości to długi proces wymagający określonych warunków. Dlatego potrzebna jest jakaś mapa procesów wychowania dostosowana do wieku rozwojowego jednostki.

psychospołeczna teoria rozwoju E. Eriksona

- rozwój osobowości następuje wraz ze wzrostem organizmu i przebiega stadiami. W każdym stadium jednostka ma do rozwiązania kryzys, który ma ogromne znaczenie dla jego rozwoju i jakości życia.

Stadia rozwoju wg. Eriksona

Dwa pierwsze - przebiegają w rodzinie

Rozwiązywane kryzysy:

- ufność - nieufność
- autonomia – wstyd i zwątpienie.

Pomyślnym rozwiązaniem pierwszego kryzysu jest zbudowanie zaufania do ludzi, świata i nadziei na przyszłość. Mając zaufanie dziecko zaczyna szukać dróg uniezależnienia się od rodziców a dzięki autonomii uczy się własnej kontroli nad otoczeniem.

Zbyt surowe metody wychowawcze rodziców mogą doprowadzić do nadmiernego uczucia wstydu i zwątpienia we własne zdolności kierowania sobą.

Instytucjonalny proces wychowania okres przedszkolny

kryzys - którego pozytywnym rozwiązaniem jest rozwinięcie inicjatywy w działaniu oraz czerpanie zadowolenia z podejmowania nowych wyzwań, a porażką poczucie winy i obawa przed karą.

Kiedy radzą sobie z tymi zadaniami to: odczuwają odpowiedzialność za siebie i wytwarzają poczucie celu, nie boją się nowych wyzwań w przyszłości.

Poczucie winy pojawia się, gdy dziecko nie jest w stanie poradzić sobie z podejmowaniem czynności lub gdy są one ograniczane przez rodziców i wychowawców.

- Oprócz zabaw fizycznych dzieci coraz częściej podejmują zabawy umysłowe np. odgrywanie ról.
- Wie już, że jest osobą, teraz ma za zadanie dowiedzieć się jaką osobą ma zamiar zostać.
- Sięga do rodziców oraz osób znaczących, naśladuje ich, identyfikuje się z nimi, bawi się marzeniem jak to byłoby być nimi.
- Kształtuje się również sumienie - skuteczne oddziaływania wychowawcze zależą w okresie przedszkolnym od właściwie dobranych modeli – autorytetów, zasad i reguł.

Okres szkolny - 7 lat

- egocentryzm dziecka słabnie i otwiera się na rówieśników.
- kolejny etap rozwojowy (adekwatności), dotyczący kryzysu pracowitość – poczucie niższości,
- dziecko uczy się sumienności, pracowitości i poznaje nagrody, jakie przynosi wytrwałość i pilność.

c.d

- Ważne miejsce w życiu dziecka zajmuje nauka, spostrzeganie siebie w roli nabywającego wiedzę i nowe umiejętności.
- Znaczenia nabiera podleganie ocenie autorytetów, porównywanie się z kolegami.
- Uważne i serdeczne towarzyszenie – to poczucie własnej kompetencji i wiara w siebie oraz zdolność do realizacji celów
- Dziecko oceniane jako niezdolne, wyśmiewane czy nieumiejętnie motywowane do pracy nad sobą może wykształcić poczucie swojej mniejszej wartości w stosunku do innych i szukać kompensacji w innych niż szkoła obszarach.

Metody oddziaływania

- dziecko gotowe jest teraz do zdobywania wiedzy z narzuconą mu instrukcją, nauczyciele i rówieśnicy są znaczącymi czynnikami rozwoju, a ogromne znaczenie ma porównywanie z rówieśnikami.

Ważne!

- diagnoza możliwości i predyspozycji dziecka
- dopasowywanie sposobów oddziaływania
- praca na mocnych stronach ucznia, budowanie dobrych relacji w grupie oraz działanie w oparciu o uporządkowane zasady i normy.
- organizowanie procesu kształtowania umiejętności logicznego myślenia i uczenia się.

**Efektom prawidłowo rozwianych
konfliktów w opisanych wcześniej
fazach jest po około 12 latach –
spokojne, kompetentne, z
wytobionym sumieniem dziecko**

**Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli
i Kształcenia Praktycznego**

13 roku życia

- kolejny kryzys - którego pozytywnym rozwiązaniem będzie tożsamość grupowa, określenie swojej pozycji wobec młodszych, rówieśników i starszych, a negatywnym alienacja społeczna.
- konieczne jest przejście od kontroli zewnętrznej do wewnętrznej, od moralności zakazów do moralności współpracy.

Teraz powtarza się cykl z wcześniejszych faz rozwoju:
budowanie więzi z kolegami, szczególnie z bliskim przyjacielem,
odróżnienie się od grupy, budowanie własnej tożsamości w grupie
oraz kompetencji w stosunkach z ludźmi.

późny okres adolescencji

- Kolejny kryzys tożsamość indywidualna – rozproszenie tożsamości (pomieszanie ról)
Młody człowiek ma przed sobą zadanie określenia własnej tożsamości seksualnej, społecznej i zawodowej, wybór ról społecznych oraz integrowanie posiadanego już doświadczenia życiowego.

Charakterystyczne dla tego okresu

- poszukiwanie odpowiedzi na pytanie „kim jestem?”
- poszukiwanie sensu życia, konstytuowanie się własnego systemu wartości, które wymaga skonfrontowania moralności dziecięcej z wymogami moralnymi dorosłych.
- Powodzenie w przebyciu tego etapu to poczucie własnej tożsamości i wierności sobie.
- Niepomyślne rozwiązanie tego okresu prowadzi do zamieszania w poczuciu kim się jest, co w życiu ważne i gdzie jest własne miejsce.

ważne

- czasami niektóre jednostki przyjmują choćby negatywną tożsamość tylko po to by ją prostu mieć.
- często wybierają tożsamość która jest przeciwieństwem tego czego oczekuje od nich społeczeństwo – np. stają się przestępcami.

Ważne

- Jednostka nie jest jeszcze gotowa, by sprostać obowiązkom, i musi mieć zagwarantowane prawo do zwłoki.
- Jest to okres, w którym społeczeństwo pozwala młodym ludziom na wypróbowywanie różnych tożsamości i ponoszenie porażek, a jednocześnie chroni przed konsekwencjami ich własnych czynów.
- To może być czas na przygody, szaleństwa młodości, a także posiadanie wielu młodzieńczych ideałów.

Przedszkole

- Punkt wyjścia do oddziaływań wychowawczych na tym etapie jest dziecko mające zaufanie do świata i osób, otwarte na kontakty, mające poczucie autonomii i kontroli.
- Kształtowanie osobowości jednostki w tym okresie powinno odbywać się według motto „jestem tym, kim mogę sobie wyobrazić , że będę” .

Zadania rozwojowe:

- identyfikacja z płcią rozwój operacji konkretnych, wczesny rozwój moralny,, zabawa grupowa, budowanie inicjatywy w działaniu i aktywności w poznawaniu świata, zdolność do inicjowania działań i czerpania przyjemności z ich realizowania, orientacja na cele, ukształtowanie poczucia bycia kompetentnym, wykształcenie cech takich jak: odpowiedzialność, wytrwałość, zdecydowanie

kształtowanie ważnych kompetencji

- samoregulacji, w tym: samoregulacji emocji (świadomości emocji i ich kontroli, tolerancji frustracji, decentracji i empatii);
- samoregulacji motywacji (motywacji wewnętrznej: wiem czego chcę; mam swoje cele, swoje wartości; na czymś mi zależy;
- zdolności odraczania gratyfikacji);

kształtowanie ważnych kompetencji

- samoregulacji w obszarze poznawczym (ciekawości i otwartości poznawczej,
- zdolności wnioskowania, początki myślenia krytycznego i autorefleksji);
- samoregulacji w obszarze działania (nabywania reguł, działanie zgodnie z nabytymi normami (zasadami) regułami postępowania, dostosowania środków działania do celów, stworzenie planu działania i jego realizacja, elastyczność planowania i działania, umiejętność pracy samodzielnej lub w grupie zależnie od okoliczności).

Obszary rozwoju:

- sprawność motoryczna
- znajomość języka
- rozwój pamięci i życia „wewnętrznego”
- rozwój sumienia
- ciekawość seksualna
- przebywanie z rówieśnikami i autorytetami
- budowanie postawy wobec siebie.

Potrzeby i znaczące wydarzenia:

- odpowiedź na pytanie „jaką osobą jestem w porównaniu do innych”?
- konieczne bogate i zróżnicowane środowisko społeczne (różne osoby, sytuacje, działania, cele)
- konieczna aktywność dziecka i swoboda eksploracji
- zabawa jako „zastępcza” rzeczywistość, odgrywanie ról
- doświadczanie konfliktów i uczenie norm
- otrzymywanie pochwał za inicjatywę, pomysły i fantazję
- obecność autorytetów oraz osób budujących zaufanie, formułujących czytelne wymagania, tworzących jasne reguły, czytelną komunikację
- konieczna pomoc adekwatna do trudności zadania
- oraz wyważenie pomiędzy swobodą, wolnością a ochroną

Sposoby, metody i formy oddziaływania wychowawczego:

Nauczyciel powinien być: autorytetem, doradcą i organizatorem „pola doświadczalnego”.

W swojej pracy wykorzystywał różnorodne metody wychowawcze np. działanie własnym przykładem, modelowanie, pokaz, wzmacnianie pozytywne, przydzielania ról oraz organizowanie doświadczeń poprzez metody:

- aktywizowania i kształtowania myślenia twórczego (metody projektowe), usprawniania i rozwijania komunikacji, promowania i kształtowania umiejętności współpracy (np. tutoring rówieśniczy, praca w grupach homo i heterogenicznych różnej wielkości), zadaniowe, kształtowania norm grupowych, zabawy w odgrywanie ról, teatr, drama, zabawy konstrukcyjne zabawy planszowe, gry ze słowami i gra słów, zachęcanie do eksperymentowania, planowania i tworzenia (metoda projektów)
- Wskazane są formy oddziaływania zarówno indywidualne jak i grupowe.

Szkoła podstawowa

- Kształtowanie osobowości jednostki w tym okresie powinno odbywać się według motta „jestem tym czego się uczę”. Dziecko oczekuje teraz, by pokazać mu czym i kim się zająć, w jaki sposób, czego uczyć i jak się tego uczyć.

Zadania rozwojowe:

- nabywanie sprawności szkolnych, wytworzenie stosunku i odpowiednich nawyków odnośnie pracy – uczenie się metodycznej pracy
- rozwinięcie takich cech jak: pracowitość, sumienność, pilność, produktywność, przedsiębiorczość
- ukształtowanie poczucia adekwatności, osiągnięcie poczucia własnej kompetencji, sukcesu
- ukształtowanie pozytywnej samooceny oraz wiary we własną zdolność realizowania celów
- ukształtowanie dobrej tożsamości relacyjnej
- doświadczanie kooperacji społecznej i zabawy zespołowej.

Zagrożeniami tego okresu

- negatywny wpływ telewizji i mediów,
- brak u dziecka energii do działania oraz silna obawa przed karą i poczucie winy za przeżywanie określonych uczuć.

Gdy dziecko bywa często zawstydzane i krytykowane - zaczyna czuć się winne.

To może prowadzić do zahamowania aktywności poznawczej, motywacji uczenia się, kontaktów społecznych oraz kształtowania się osobowości o tendencji do samo obwiniania i samokarania.

Obszary rozwoju:

- podstawowe sprawności szkolne
- rozwój pojęć
- rozwój sumienia
- opanowanie wyobraźni – poddanie się kształceniu formalnemu
- zainteresowanie narzędziami, produkcją, realnym życiem
- zainteresowanie logiką
- rozwijanie wyobrażenia podziału prac i równości szans.

Potrzeby i znaczące wydarzenia:

- opanowanie wiedzy i umiejętności właściwych w kulturze dziecka
- kształtowanie logicznego myślenia
- nauka przez doświadczenie, eksperymentowanie, planowanie i dzielenie się
- znaczące są dla dziecka porównania z rówieśnikami (rówieśnicy punkt odniesienia)
- nauczyciele i rówieśnicy są ważnymi czynnikami rozwoju konieczni są inspirujący nauczyciele
- dziecko ma gotowość do zdobywania wiedzy z narzuconą instrukcją, przejawia największą chłonność umysłową.

Sposoby, metody i formy oddziaływania wychowawczego:

Nauczyciel jest obok rówieśników ważnym czynnikiem rozwoju jednostki. Powinien być autorytetem, inspiratorem i organizatorem doświadczeń.

W tym okresie dziecko uczy się głównie w działaniu. Dziecko lubi czuć się pożyteczne i zajmować się ważnymi według niego rzeczami, czyli robić coś, co robią dorośli.

Konieczne jest w tym okresie: przeplatanie zabawy i pracy, otaczanie dziecka pozytywnymi wzorcami dorosłych, odkrywanie zdolności uczniów i zindywidualizowanie procesów oddziaływania, nagradzanie za przejawiane pozytywne rozwiązania, chęci czy podejmowane próby, przydzielanie ról i funkcji, wykorzystywanie metod zadaniowych, praktycznych, projektowych.

c.d

- metod usprawniania i rozwijania komunikacji, dyskusji i burzy mózgów, metod rozwijania logicznego myślenia, metod uczenia się, metod graficznego zapisu, metod promowania i kształtowania umiejętności współpracy (np. tutoring rówieśniczy, praca w grupach homo i heterogenicznych różnej wielkości), wykorzystanie gier dydaktycznych, udział w zajęciach grupowych poza klasą szkolną – koła zainteresowań, spotkania z rówieśnikami andrzejki, wigilia itp., zajęcia praktyczne – gotowanie, majsterkowanie, szycie itp.

Wskazane forma oddziaływania w tym okresie to praca grupowa. Należy jednak wystrzegać się organizowania rywalizacji wśród dzieci.

Zagrożenia

- gotowość szkolna i jakość dopasowania oferty edukacyjnej szkoły/klasy do dziecka
- proces uczenia czyli rodzaj oraz jakość opanowanych „technologii umysłowych”,
- proces społecznego oceniania i poczucie własnej wartości,
- zasady społecznej współpracy (praca indywidualna czy w zespołach, rywalizacja czy współpraca) oraz rodząca się u dziecka gotowość do pracy i poczucie kompetencji lub poczucie niższej wartości.

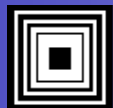

Zagrożenia c.d

U jednostki może powstać poczucie niedostosowania i niższości, które wyrastają z :

- braku akceptacji ze strony znaczących osób jako wynik niekorzystnego porównywania
- niepowodzeń szkolnych
- niepowodzenia w homogenicznych grupach rówieśniczych.

A ponadto może powstać u jednostki albo chaos w działaniu albo nadmierny formalizm - powtarzanie bezsensownych formalności i pustych rytuałów.

Gimnazjum

- Punktem wyjścia do oddziaływań wychowawczych na tym etapie jest jednostka mająca zaufanie do świata i osób, otwarta na kontakty, przedsiębiorcza, mająca poczucie autonomii, kontroli oraz poczucie własnej kompetencji.
- Jest to okres kiedy jednostka pragnie określić kim jest i kim pragnie być w przyszłości w oparciu o spostrzeganie siebie na tle grupy.

Zadania rozwojowe:

- dojrzewanie fizyczne
- rozwój emocjonalny
- rozwój operacji formalnych
- uczestniczenie w grupach rówieśniczych
- powstanie odpowiedzi na pytanie: kim jestem? -
ustanowienie podstawowej tożsamości społecznej
- ukształtowanie cnoty wierności i poczucia
wartości.

Obszary rozwoju to:

- dojrzewanie fizyczne
- operacje na pojęciach
- kontrola emocji
- grupy rówieśnicze.

Potrzeby i znaczące wydarzenia:

- konieczne uzyskanie autonomii
- odwaga do negocjowania z zachowaniem wsparcia
- doświadczenia w pozytywnej grupie rówieśniczej
- prawidłowy rozwój fizyczny i prawidłowe rozwiązanie poprzednich kryzysów.

Sposoby, metody i formy oddziaływania wychowawczego:

Podstawowym zadaniem nauczyciela w tym okresie jest:

- zapewnienie bezpiecznego środowiska, w którym młody człowiek nie boi się próbować określać siebie i popełniać błędów, wychowawca daje teraz wsparcie i nie ulega stawianym przez dorastającego prowokacjom i zadaniom. Wykorzystuje aktywne słuchanie i stara się unikać blokad komunikacyjnych w szczególności takich jak moralizowanie, strofowania, doradzanie, nadmierne wypytywanie,

Korzysta z różnorodnych dostępnych metod np.:

- wykorzystuje metody problemowe
- przydzielanie ról i funkcji
- wykorzystuje metody projektowe
- metody usprawniania i rozwijania komunikacji
- dyskusji i burzy mózgów
- metod rozwijania logicznego myślenia
- metod uczenia się
- metod graficznego zapisu
- gier dydaktycznych

Zagrożenia tego okresu

- możliwość powstania u jednostki negatywnej tożsamości grupowej,
- poczucia odrzucenia i alienacji w wyniku brak relacji z rówieśnikami lub zaburzonych relacji z rówieśnikami,
- braku siły do „buntu” oraz odpowiedniej dawki autonomii ze strony wychowawców lub z powodu opóźnień rozwojowych i trudności z internacjonalizacją norm.
- Szukanie negatywnych grup przynależnościowych, używki.

Szkoła ponadgimnazjalna

Zdrowym punktem wyjścia do oddziaływań wychowawczych na etapie szkoły ponadgimnazjalnej jest jednostka mające zaufanie do świata i osób, otwarta na kontakty, przedsiębiorcza, mająca poczucie autonomii, kontroli, własnej kompetencji oraz posiadająca dobre doświadczenia w grupie społecznej.

Zadania rozwojowe:

- uzyskanie odpowiedzi na pytanie „kim jestem?” i wierność sobie
- pozyskanie wiedzy na temat swoich własnych indywidualnych specyficznych cech (np. upodobań, antypatii), doświadczenia w związkach heteroseksualnych
- uzyskanie autonomii w stosunku do rodziców
- ukształtowanie spójnej tożsamości osobowej i zawodowej i dotyczącej roli seksualnej
- uzyskanie poczucia własnej tożsamości, poczucia, że jest się istotą ludzką jedyną w swoim rodzaju, a mimo to przygotowaną do pełnienia sensownej roli w społeczeństwie
- zinternalizowanie moralności.

Obszary rozwoju:

- dojrzewanie psychiczne
- rozwój związków
- ustalenie tożsamości roli seksualnej
- kształtowanie moralności postkonwencjonalnej.

Potrzeby i znaczące wydarzenia:

- ważne doświadczenie i określenie siebie w różnych rolach społecznych
- kluczowy czynnik rozwoju to rówieśnicy

Sposoby, metody i formy oddziaływania wychowawczego:

- Podstawowym zadaniem nauczyciela w tym okresie jest dawanie uczniowi wsparcia, a zarazem niezależności emocjonalnej, przyznawanie każdemu członkowi prawa do autonomii, a zarazem bycie z nim w bliskim kontakcie. Konieczny jest fundamentalny pozytywny stosunek do siebie nawzajem, do życia i innych ludzi oraz realizm polegający na rozumieniu, że ludzie nie są ani dobrzy, ani źli, mogą mieć różne zachowania. Ważna jest również otwarta komunikacja – przed podjęciem decyzji każdy ma prawo do głosu, należy zachęcać młodzież do swobodnej dyskusji nie tylko nad decyzjami, ale również nad ich postawami i poglądami.

Zaleca się korzystanie z różnorodnych dostępnych metod np.:

- różnego rodzaju dyskusji
- metod problemowych, projektowych
- przydzielanie ról i funkcji
- metod ekspresji i impresji
- studium przypadku
- metod usprawniania i rozwijania komunikacji
- metod rozwijania krytycznego myślenia
- metody planowania
- metod graficznego zapisu
- gier dydaktycznych i symulacyjnych
- metody ewaluacyjne.

Zagrożeniem tego okresu

- może być zagubienie w kwestii własnej tożsamości, co w konsekwencji prowadzi do unikania intymności interpersonalnej. Młodzież może szukać rozwiązań w negatywnych grupach rówieśniczych

